

Ocjene kao faktor uspostave društvenih odnosa učenika osnovnih škola

---

Fumić, Stela

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:669141>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

Stela Fumić

**OCJENE KAO FAKTOR USPOSTAVE
DRUŠTVENIH ODNOSA UČENIKA
OSNOVNIH ŠKOLA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Stela Fumić

**OCJENE KAO FAKTOR USPOSTAVE
DRUŠTVENIH ODNOSA UČENIKA
OSNOVNIH ŠKOLA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Markešić

Sumentor: mag. soc. Erik Brezovec

Zagreb, 2018.

Sažetak

Radom se željelo istražiti kakve stavove učenici imaju o ocjenama u okviru vrednovanja samih sebe, svojih vršnjaka i učitelja/profesora. Svrishodno tome, proučavale su se ocjene kao faktori utjecaja na kreiranje društvenih odnosa te na izgradnju ličnosti pojedinca i smjer njenog daljnjeg razvitka. Tematika se problematizirala razradom teorijskih koncepata simboličkog kapitala, etiketiranja i stigme u okvirima pedagoških aspekata evaluacije. Provedeno je istraživanje orijentacijske prirode sa ciljem provjere instrumenta pa je fokus bio stavljen na ispitivanje metrijskih karakteristika testa, kao i određenih podataka koji će usmjeriti daljnje istraživanje planirano na većem uzorku. Istraživanje se provodilo nad učenicima osnovne škole u dobi od jedanaest (11) do petnaest (15) godina čime se nastojala utvrditi razlika u stavovima na temelju dobi kao faktora utjecaja. Ispitanici su polaznici osnovne škole sa područja Grada Zagreba, izabrani su slučajnim odabirom, a uzorak je stratificiran na temelju dobi i razreda. Dobiven je disproporcionalnom metodom, a sastoji se od 75 ispitanika. Metoda korištena za prikupljanje podataka bila je anketa, dakle podaci su se pismeno prikupili uz pomoć upitnika. Statističkim metodama za obradu podataka ispitana je osjetljivost i primjerenost upitnika, a nakon analize odlučeno je na koji će način instrument biti izmijenjen u svrhu podizanja njegove razine pouzdanosti i valjanosti u daljnjem istraživanju navedene problematike. Proučavajući ovaj fenomen, zaključeno je kako su ocjene kao evaluacijski i strukturalni čimbenici neosporno važni za pojedinca i njegovo daljnje djelovanje. Pokazavši se ključnim faktorom u stvaranju interakcijskih odnosa i kreiranju hijerarhije, u bitnome utječu na ličnost osobe, a time i na cjelokupnu društvenu strukturu.

Ključne riječi: učenici, ocjene, društveni odnosi, simbolički kapital, etiketiranje, stigma, upitnik, hijerarhija, društvena struktura

Sadržaj

Uvod	1
Teorijski koncepti rada	3
Pedagoški aspekti ocjena u osnovnim školama	5
Ocjene kao etiketa	7
Metodologija	11
Rezultati	14
Metrijske karakteristike testa	14
Korelacije.....	15
ANOVA test	18
„Razred“ i „Značenje ocjena“ (tablica 4.3.1.)	18
„Razred“ i „Smatram da su učenici koji imaju bolje rezultate u školi bolje društvo za mene nego oni koji imaju loše rezultate“ (tablica 4.3.3.)	19
„Razred“ i „Kada me netko pita za pomoć, uvijek rado pomognem“ (tablica 4.3.5.)	20
Rasprava	21
Zaključak.....	24
Ograničenja istraživanja	25
Literatura.....	26

Uvod

Prvi procesi s kojima se susreće osoba, nedugo nakon samog rođenja, procesi su socijalizacije. Primarna socijalizacija ključan je preduvjet za funkcionalnu i poticajnu okolinu, za pravilan rast i razvoj čovjeka. Anthony Giddens kao vodeći engleski i svjetski sociolog, socijalizaciju definira kao „proces u kojemu bespomoćno dijete postupno postaje svjesno sebe oblikujući se u ličnost koja je stekla potrebno znanje i ovladala vještinama potrebnim za snalaženje u kulturi u kojoj je rođeno“ (Giddens 1986: 27). Vrlo važni procesi koji slijede oni su odgoja i obrazovanja. Kroz njih se odvija prijelaz iz primarne u sekundarnu socijalizaciju koji je opisao George Herbert Mead u svom djelu „Um, osoba i društvo“ koje je posthumno objavljeno 1934. godine. Sa stajališta socijalnog bihevorista Mead (1934) osobu opisuje kao razvojnu jedinicu koja ne postoji od početka, pri rođenju, već nastaje u procesu društvenog iskustva i aktivnosti; interakcije. U kontekstu socijalizacije te se aktivnosti odvijaju, a iskustvo stječe unutar obitelji, u prostorijama jaslca, vrtića, male škole, preko osnovne i srednje škole, pa sve do fakulteta ili šire. Ono što Mead (2003) naziva igrom („play“) i igranjem („game“) u ovom se slučaju izjednačava s primarnom i sekundarnom socijalizacijom. U stadiju igre, dijete uči preuzimati uloge, naročito one važnih osoba (majke ili oca), ali toj ulozi ne pridaje funkcionalno društveno značenje. Dijete tijekom te faze oponaša „druge“ i stvara osjećaj socijalne stvarnosti. Shodno tome, stvara osjećaj i o samome sebi te razvija refleksivnost kao bitnu odrednicu svijesti. Tada se prelazi na sljedeći stadij – stadij igranja, u kojemu su djeca svjesna značenja uloga koje preuzimaju i sposobni su zauzeti mnogo općenitiji pogled na situacije, ali i sebe same. Tada se to naziva preuzimanje uloge „poopćenog drugog“, odnosno mogućnost odgovaranja samome sebi kao što bismo odgovorili i drugima. Jedno od polja stvaranja ovog tipa interakcijskih odnosa, ili drugim riječima, pozornica za rast osobe jest sustav obrazovanja. Ciljevi ovoga sustava, u njegovoj suštini sastoji se od pružanja mogućnosti za razvoj kognitivnih, psiholoških i fizičkih sposobnosti u jednakoj mjeri za sve pojedince (Mead, 2003). Potičući njihov rast i razvoj, ključalni su čimbenici u pripremi djece, adolescenata i mladih ljudi za ono čime će se u budućnosti, svakodnevno susretati. U vrtiću se spomenuti proces odvija kroz igru, u osnovnoj školi kroz ispunjavanje dobivenih zadaća i jednostavnijih zadataka, u srednjoj

kroz kompleksnije procese učenja, a na fakultetu, kao najvišoj obrazovnoj instituciji, zahtjevnijim i samostalnijim rješavanjem problema. Svi se ti procesi odvijaju u interakciji s drugim osobama pa valja naglasiti kako su procesi socijalizacije oni kojima valja pridati visoku razinu pozornosti, kao onima koji oblikuju ličnost svakog pojedinca. Bez tih procesa, razvoj osobe ne bi bio moguć. Ne smije se zaboraviti ni kućni odgoj, odnosno obiteljsko okruženje, koji je uz navedene ustanove primarni čimbenik u strukturiranju osobe kao samostalne jedinice koja je sposobna suočiti se s nadolazećim životnim situacijama. Psihologijski koncepti, naročito važni kada se problematiziraju odgojne metode suvremenih obitelji, često rabe koncepte imitacije, identifikacije, individualizacije i personalizacije (First-Dilić 1974: 5). Imitacija kao proces tokom kojega pojedinac manje ili više uspješno oponaša druge osobe koje mu služe kao model, sastavni je dio učenja, identifikacije i internalizacije. U obitelji, taj model redovito predstavlja jedan od roditelja čije vrijednosti, stavove, očekivanja i društvenu ulogu pojedinac internalizira u svoje vlastito ponašanje i samopoimanje (First-Dilić 1974: 5). Iako se ovaj rad ne fokusira na obiteljsko okruženje kao niti na psihologizaciju fenomena proučavanja, obiteljski model jednog od roditelja reflektira onaj učiteljski/profesorjski u prostorijama škola.

Kako je već istaknuto, razvoj, interakcija i sama društvena egzistencija osobe, određena je i ovisna o drugima koji nas okružuju. Suživot s ostalim članovima društva zahtijeva od svakog pojedinca određenu količinu kooperacije i adaptacije na promjenjive čimbenike društvene strukture. Analizirati strukturaciju socijalnih sistema znači proučavati načine na koje se takvi sistemi, utemeljeni u kompetentnim djelatnostima situiranih aktera koji se oslanjaju na pravila i resurse u različitim akcijskim kontekstima, proizvode i reproduciraju u interakciji“ (Giddens 1986: 25). Svojom teorijom strukturacije, Anthony Giddens osvjetlio je problematiku strukturalne organizacije društvenih sistema i djelovanja njegovih članova: „Struktura se, dakle, sastoji od pravila i resursa. Socijalni sistem jest sistem socijalne interakcije, odnosno reproducirani odnosi između aktera ili kolektiva, organizirani kao regularne socijalne prakse“ (Fanuko 2002: 200). Tako promatrajući društveno snalaženje djece od malih nogu, vidimo da oni prvotno kroz igru stupaju u interakciju s drugima. Pod „drugima“ podrazumijevamo Meadovo (2003) poimanje pojedinaca koji nas okružuju, a s kojima kao jedinkama stvaramo zasebne društvene odnose uokvirene određenim kontekstom situacije. U klupama osnovnih, a zatim i srednjih škola, oni u „drugima“ stječu prijatelje i poznanstva koja se nerijetko

održe i tokom cijelog životnog vijeka. U tom slučaju formalnost generaliziranog drugog prelazi u takozvane *Mi* odnose, koji postaju personalni, subjektivni. Ipak, prisutni su i „generalizirani drugi“, kao organizirani stav čitave zajednice i odraz kolektivne svijesti koji u mnogočemu određuje djelovanje pojedinca.

Djeca idu zajedno u školu, druže se pod odmorima, rješavaju zadatke i uče skupa. Sve što se od njih očekuje na temelju pisanih i nepisanih pravila škole kao odgojno-obrazovne ustanove, oni ispunjavaju uvijek u doticaju s okolinom i neposredno razmjenjujući određene vrste simboličkog kapitala. Cilj rada je prikazati kakvo značenje učenici pridaju ocjenama u okviru vrednovanja samih sebe, svojih vršnjaka i učitelja/profesora. U tom se kontekstu ocjene proučavaju kao faktori utjecaja na kreiranje društvenih odnosa te na izgradnju ličnosti pojedinca i smjer njenog daljnjeg razvitka. U problematiku teme ulazi se razradom teorijskih koncepata simboličkog kapitala, etiketiranja i stigme u okvirima pedagoških aspekata evaluacije. Opisana je metodologija provedenog istraživanja koje je orijentacijske prirode i shodno tome su prikazani dobiveni rezultati. U raspravi o prikupljenim podacima nastoji se ukazati na relevantnost proučavanog fenomena u svojoj povezanosti sa spomenutim teorijama. Zaključno, iznesene su tvrdnje prvotno temeljene na pretpostavkama dugujući svoju valjanost, pouzdanost i vjerodostojnost provedenom istraživanju.

Teorijski koncepti rada

Kako Pierre Bourdieu (1979) objašnjava, većina proizvoda dobiva svoju društvenu vrijednost samo u svojoj društvenoj upotrebi. Simbolički kapital u obrazovnim ustanovama proučava se kao onaj koji se očituje u ocjenama koje reflektiraju ne samo stupanj usvojenog znanja kod pojedinca, već njegov status i položaj, moć i utjecaj. Iako je uloga ocjena jasna koliko to može biti nakon dugogodišnje uporabe u obrazovnom sustavu, ipak svoju krajnju vrijednost dobivaju tek samom razmjenom i kolanjem u trokutu predavač-učenik-vršnjak. Najbolji mogući način za prikazati kako se od ocjena kao evaluacijskih čimbenika dolazi do ocjena kao čimbenika procesa etiketiranja pružio je upravo on: „Zapravo, tendencija kultivirane dispozicije prema generalizaciji samo je permisivan uvjet pokušaja kulturne aproprijacije koja je upisana kao objektivan zahtjev u pripadnost građanskoj klasi i istovremeno u naslove koji otvaraju pristup pravima i

dužnostima buržoazije. Stoga se ponajprije valja zaustaviti na nedvojbeno najbolje skrivenom učinku školske institucije, onom što ga uzrokuje nametanje naslova, poseban slučaj učinka statusne dodjele, pozitivne (oplemenjivanje) ili negativne (žigosanje), koji proizvodi svaka grupa dodjeljujući pojedince hijerarhiziranim klasama“ (2011: 23). Dakle, osim što donose moć i status, ocjene od pojedinca zahtijevaju ispunjavanje mnogih drugih zadaća, i to nevezano za školu kao obrazovnu ustanovu. Jasno određen način djelovanja u specifičnim situacijama podrazumijeva da se neupitno prate nametnute norme – bez odskakanja od uobičajenog, bez žudnje za raznolikošću, bez kreativne slobode. Način odijevanja, šminkanja, frizure – kompletan fizički izričaj uz onaj manje vidljiv svijetu, subjektivni unutarnji – način razmišljanja i izražavanja stavova, svjetonazori i preferencije, sve je od početka usmjereno te ograničeno imperativima prihvatljivog i poželjnog. To je ono što uvjetuje pojedinčev odabir društva, reakcije na autoritet, poštovanje zajedništva, slobodnog odabira i individualizma, a samim time i samoga sebe. Bitno je naglasiti da su djeca u dobi od šeste i četrnaeste godine osjetljivija od odraslih, kognitivno, ali i kulturno već izgrađenih, osoba. Zato je važno ne zanemarivati njihove emocionalne potrebe naglašavajući isključivo one racionalne, i to u obiteljskom ozračju: „Iako je 60-ih godina psihologijom zavladao znatan skepticizam u pogledu svemoćnosti socijalizacije u kognitivnom području te je uloga roditelja kao socijalizirajućih čimbenika umanjena zbog pretpostavke o važnosti aktivnog doprinosa samog djeteta (Maccoby, 1992) mnogobrojna istraživanja govore o velikom utjecaju obitelji ne samo na socioemocionalni razvoj djeteta i njegovu osobnost nego i na mnoge kognitivne rezultate (Wertsch i Tulviste 1992)... Brojna istraživanja utjecaja obitelji na kognitivni razvoj djece govore o važnosti obiju roditeljskih uloga.“ (Čudina-Obradović i Obradović 1995: 627, 628). Shodno načinu razmišljanja koji je društveno prihvaćen za osobe u toj životnoj dobi, grupirani u jedan razred, učenici najčešće jedni na druge gledaju kao na članove zajednice s kojima dijele prostoriju, učitelja ili profesora, radne zadatke i obaveze. Kako ju je opisao sam Emile Durkheim (1893), prisutna je i solidarnost – temeljena na podjeli rada, ali uz visok stupanj nezavisnosti pojedinca. Svatko je od njih istovremeno različit a dio cjeline (organizma), samostalan a ovisan o drugima. Osim što na taj način jačaju društvene veze u mreži koja čini jedan razred (skupinu, zajednicu), javlja se i element konkurentnosti koji potiče dokazivanje. U procesima razvoja ličnosti, često se imaju potrebu uspoređivati jedni s drugima i natjecati, bilo zbog osobnog

zadovoljstva ili društvenog statusa, što posljedično dovodi do stvaranja nejednakosti između članova te zajednice. Unatoč postojanju mnoštva faktora na temelju kojih se javlja potreba za dokazivanjem kompetencije (socio-ekonomski status, sastav i veličina obitelji, fizički izričaj, vjersko opredjeljenje itd.) „borba“ na temelju školskih ocjena posebno je zanimljiva za područje sociologije. Naime, društveni odnosi temeljeni na ocjenama stvaraju hijerarhiju unutar dječje zajednice tj. razreda. Taj odnos temelji se na evaluacijskom kapitalu, tj. pukom kvantitativnom izričaju uspjeha koji poprima elemente simboličkog kapitala, kako ga je definirao Bourdieu (1979).¹

U ovome radu fokus se stavlja na analizu utjecaja ocjena na zajednicu učenika u razredu ili školi. Drugim riječima, osnovno pitanje rada jest; na koji se način tvore grupe unutar razreda na temelju ocjena; tvore li se one uopće pod ovim uvjetima i zašto? Jesu li ocjene jedan od bitnih faktora za određivanje socijalnih odnosa u školi? Ako jesu, takav princip obrazovanja indirektno stvara nejednakosti, podlogu za stigmatu. Isto tako, intenzitet u kojemu ocjene formiraju društvene odnose u razredu ide u prilog širem kontekstu klasne nejednakosti, budući da je habitus djeteta bitno određen unutar njegove obitelji (Bourdieu, 1979). Ocjene kao indikatori nečijeg uspjeha, sukladno navedenom, etikete su uz pomoć kojih se kreira društvena stratifikacija unutar jedne (obrazovno-odgojne) ustanove. U mikro prostoru učionice ili škole među učenicima, ocjene postaju i pokazatelj osobne moći, ključan čimbenik u stvaranju društvenog i osobnog identiteta te statusa u jednom od socijalnih polja djelovanja. Cilj ovoga rada jest prikazati važnost ocjena – simboličkog kapitala unutar osnovnoškolskog obrazovanja kao faktora stvaranja određenih tipova interakcijskih odnosa među učenicima te uspostavljanja hijerarhije – društvene raslojenosti temeljem ostvarenih uspjeha u osnovnim školama kao primarnim obrazovnim institucijama.

Pedagoški aspekti ocjena u osnovnim školama

Upisujući dijete u osnovnu školu, priprema ga se da će biti ocijenjeno ili vrednovano na temelju svojih rezultata. „U različitim oblicima nastave ocjenjivanje je

---

¹Pojam je osmislio Pierre Bourdieu (2011), koji simbolički kapital promatra kao robu koja se može razmijeniti za društveni položaj ili materijalna dobra. Međutim, različiti oblici kapitala (npr. kulturni ili društveni) simbolički su učinkoviti jedino ako prikrivaju činjenicu da je ekonomski kapital u njihovu korijenu.

jedan od najproširenijih načina procjene znanja. Većina ga država koristi na svim obrazovnim razinama, od osnovnoškolske do doktorske, i u gotovo svim područjima, tako i u jezičnome. Ocjenjivanje je važno svima koji će na temelju ocjene donositi različite prosudbe“ (Novak-Milić i Barbaroša-Šikić 2008: 198). Djeca u dobi šest ili sedam godina još nemaju razvijenu svijest o tome što se ocjenom zapravo nastoji postići, ali jasno im je jesu li nešto učinili dobro ili loše. Tako se u prvom razredu osnovne škole u Hrvatskoj, prilikom kratkih testiranja, naučenih slova primjerice, učenicima ne dodjeljuju ocjene već su ocijenjeni znakom plusa ili minusa, nacrtanim smiješkom ili tužnim licem. Kako vrijeme protječe, navikava ih se na sustav ocjenjivanja kojim će biti vrednovani do kraja svoga školovanja. Kroz takav način evaluacije pokušava im se objasniti što se od njih očekuje, što je prihvatljivo a što nije, kakve su sankcije a kakve nagrade za specifične oblike djelovanja. Jasno im dajući do znanja što je u kojoj situaciji poželjno, nameće im se normirani sustav niza pravila i nepisanih zakona koji se ne odnose samo na školu, već na čitavo društvo. Obrazac koji je postavljen pred njih na neki način služi ukalupljanju svake jedinice u jedan kompletan društveni organizam. Za skladno funkcioniranje takvog organizma nužno je imati pod kontrolom njegove članove koji u koheziji, poštujući općevažna pravila, koegzistiraju po univerzalnim načelima, i to uz tendenciju postizanja konsenzusa.

Uz sve navedeno, može se izvesti tvrdnja, kako su učenici od početka svog obrazovanja pod velikim pritiskom, uz stalno naglašavanje važnosti ocjena i njihove uloge za daljnji tijek školovanja. Roditelji nerijetko djecu izlažu prevelikom stresu prilikom provjera znanja, pismenih ili usmenih, pa učenici često zaboravljaju koja je svrha ocjena.² Njihova predodžba o njima je površna i stvorena na temelju onoga što čuju kod kuće i ostalih vršnjaka koji su pod jednakim pritiskom. Težnja za postizanjem najboljeg uspjeha (izvrstan 5), prevelik broj predmeta, kompetitivno ozračje u razredu kao zajednici, velik broj profesora te učenje knjige „od korica do korica“ samo su neki od faktora koji imaju negativan utjecaj na djetetovu ili adolescentovu percepciju ocjenjivanja, ali i cjelokupnog sustava obrazovanja. Ono što nas zanima je sljedeće: na koji način se ocjene koriste u svrhu stvaranja i oblikovanja društvenih odnosa među učenicima? Stupanja u kontakt ili izbjegavanje jednog, otvorenost ili distanciranost, razumijevanje i tolerancija ili kritičnost

---

²Bakarčić, S. i Brdar, I. (2006): Suočavanje s neuspjehom u školi: koliko su važni emocionalna kompetentnost, osobine ličnosti i ciljna orijentacija u učenju?

uz osudu? Kako definirati i pojasniti proces kojim su ocjene umjesto ključnih stimulatora postale hijerarhijski određene, ograničavajuće etikete? Jesu li ocjene u učionici, među učenicima, prostor za stjecanje moći?

Ocjene kao etiketa

Škola, kao prvenstveno odgojna i obrazovna ustanova za ciljeve ima sljedeće: posredovati znanje, umijeća i sposobnosti; osposobiti za samostalnu kritičku prosudbu, za samoodgovorno djelovanje i stvaralačku djelatnost; odgojiti za slobodu i demokraciju; odgojiti za tolerantnost, poštovanje dostojanstva drugih ljudi i tuđih uvjerenja; probuditi miroljubivost u duhu sporazumijevanja naroda; učiniti razumljivim etičke, kulturne i religijske norme; potaknuti spremnost za socijalno djelovanje i političku odgovornost; osposobiti za štovanje prava i dužnosti u društvu; orijentirati prema uvjetima svijeta rada (Giesecke 1993: 76) (Matijević 2005: 283). Shodno toj definiciji, kako je već ranije prikazano, funkcija je ocjena ključna u odgojnom i obrazovnom procesu. U kontekstu teorije etiketiranja, ocjene se mogu nazvati etiketama današnjice na temelju kojih ćemo biti procijenjeni u školi kao učenici, na radnom mjestu kao radnici, u kućanstvu kao osobe, a u društvu kao više ili manje vrijedni pojedinci. Prema Howardu Beckeru i ostalim zagovornicima interakcionističke teorije, da bi proces etiketiranja započeo, potrebno je „proizvesti etiketu“. To bi značilo određenu situaciju definirati kao devijantnu, neprihvatljivu, nonkonformističku ili jednostavno pogrešnu. Neki analitičari „devijantnost“ definiraju kao „aktivnosti koje su pogrešne za svakog „razumnog“ člana društva ili prema nekoj dogovorenoj definiciji“ (Becker 2011: 104). Spomenutoj se etiketi pripisuje niz karakteristika, svojstava i obilježja na temelju kojih ju prepoznamo i „lijepimo“ ju onima koji nas okružuju. Valja se osvrnuti i na one koji tu istu definiciju (etikete) nameću drugima. Ključan faktor u proizvodnji jedne etikete je moć. Moć u obliku autoriteta uz pomoć kojeg se proizvodi imperativ i održava kao neupitan unatoč otporu druge (slabije) strane. Glavni i najveći proizvođači etiketa, svoj položaj iskorištavaju s ciljem stvaranja marginaliziranih društvenih grupa prilikom kojeg manipuliraju i kontroliraju mišljenjima ne samo pojedinaca, već čitavih skupina ljudi. Gledajući iz te perspektive, jasno je da se etikete proizvode i rabe u svim sferama društvenog života u toj mjeri da ih se kao takve više ni ne prepoznaje. Kako je i sam Becker sa ostalim interakcionista potanko objasnio, njihovo korištenje i trajno

utemeljenje u društvu može se pripisati čovjekovim zdravorazumskim generalizacijama. Zašto bi sada očekivali drugačiji ishod, ako smo se nebrojeno puta uvjerali u „pravu istinu“? Takav zdravi razum, posebno zato što ne griješi slučajno, ide na ruku već utemeljenim institucijama (Becker 2011: 107). U tom pogledu govorimo o raznim oblicima represije, kontrole i manipuliranja koji su neizbježni u postizanju krajnjeg cilja – uspostave definicije. Upravo opisani proces kratko je prikazan kako bi se iskristalizirala slika društva kao proizvođača etiketa, njegovih članova kao „devijanata“ koji sudjeluju u kolektivnoj djelatnosti etiketiranja, i to sve na prostoru škole čije bi prostorije trebale biti oslobođene od svake vrste označavanja ili obilježavanja. Unatoč ovom moralno uspostavljenom pravilu, učenici jedni druge vrednuju te se grupiraju na temelju ocjena. Ovo je osnovna hipoteza istraživanja. Etiketa jednom stvorena i općeprihvaćena u zajednici vrlo se teško mijenja. Ukoliko govorimo o slabijim ocjenama postignutim u osnovnoj školi, ocjenu nazivamo etiketom, a etiketu smještamo u kontekst devijantnog ponašanja – tada je osnova drame devijantnosti u nametanju definicija – situacija, djelovanja i ljudi – onih dovoljno moćnih ili s dovoljno visokim stupnjem legitimiteta da to mogu (Becker 2011: 118). Osnovni faktor uspostave definicije jedne etikete je moć, koju u prostorijama škola imaju oni s najviše autoriteta, a koja je opet proizvod spleta društvenih nadmetanja kapitalom. Prozvavši nekoga zbog slabijeg rezultata postignutog u školi, obilježio se ne samo taj pojedinac, već čitava situacija sa svojim vremenskim i prostornim čimbenicima. Ta ista situacija, na specifičan će način obilježiti i druge situacije u kojima će se pojedinac u budućnosti naći. Na taj način strukturira se školska situacija. Ocjene u tom smislu predstavljaju korijen uspostave daljnjih obrazaca situacije.³ Na temelju tako uspostavljene definicije, koja ubrzo postaje normatiziran alat te zajednice, stvorena je kategorija sa pripadajućim članovima koji svojim karakteristikama odgovaraju njenom „opisanom“ tipu. Svi ostali članovi služe se tim alatom i slijede ta pravila kolektivno djelujući, imajući na umu što su drugi dosad napravili, što trenutno rade, ili što će možda raditi u budućnosti. Pojedinac pokušava uskladiti vlastito djelovanje

---

³Randal Collins (2004), naglašava važnost situacije za prevladavanje mikro/makro distinkcije u sociologiji. Naime, prema Collinsu (2004), situacija definira daljnje djelovanje pojedinaca. Pojedinac je bitno ograničen strukturom situacije u kojoj se nalazi. Situacijski okviri jednom uspostavljeni usmjeravaju kolektivno djelovanje. U ovom smislu govori se o metodološkom situacionizmu.

prema djelovanju ostalih i načinu na koji očekuje da će ostali djelovati (Becker 2011: 102).

Korak dalje u teoretiziranju o etiketama i kategorijama, otišao je Erving Goffman koristeći se pojmom „stigme“ i to uokvirenog čitavom dramaturškom scenom kao društvenom pozornicom za ljudsko djelovanje. Prema njegovom usmjerenju, kada je u pitanju proces etiketiranja, smatra se kako su društveni okviri ti koji ustanovljavaju kategorije ličnosti i koji nam omogućavaju da se odnosimo prema drugima bez ulaganja naročite pažnje i bez mnogo razmišljanja (Goffman 2009: 14). Takvo se poimanje društvene strukture čini prigodnim upravo za obranu onih koji etiketiraju. Iako je objašnjeno na koji se način ljudi svrstavaju u određene kategorije, potrebno je naglasiti još jedan vid tog čina. Goffman (2009) ističe kako osoba koja bi lako bila prihvaćena u uobičajenim društvenim odnosima posjeduje neku crtu koja se izdvaja i doprinosi da drugi napuste tu osobu i zanemare njene ostale karakteristike. Takvu osobu on naziva stigmatiziranom jer nosi „stigmu“ – „neželjenu različitost koja uvjetuje naša očekivanja“. Tom se definicijom povlači čitav niz pitanja o društvenim odnosima na temelju tih kategorija, etiketa, stigma, a čije osvjetljavanje čini moj interes u pisanju ovog rada. Za početak, bitno je naglasiti kako je kompletna stigmatizirana osoba društveno uvjetovana. Njen društveni identitet nameće onom osobnom osjećaj srama zbog čega se osoba na kraju osjeća postićeno. Osim što je u konfliktu sama sa sobom, pokušavajući se obraniti, s vremenom prihvaća standarde nametnute od šireg društva koji je navode da intimno saživi sa onime što drugi vide kao neuspjeh. Goffman to naziva stidom – „osjećaj osobe da zaista nije postigla ono što je trebala“ – koji ubrzo postaje osnovnom mogućnosti te osobe, zahvaljujući prisustvu normalnih koji pojačavaju rascjep između samoočekivanja (ali i očekivanja društva) i onoga što stvarno jest. Osim što se osjeća posramljeno, takva je osoba nesigurna ne znajući što drugi misle o njoj, u koju će ju kategoriju svrstati i zašto baš nju? To je osnovni preduvjet traženju „sebi sličnih“, odnosno stupanju u kontakt sa osobama koje su na jednak način kategorizirane. „Po sociološkim studijama stigmatiziranih osoba, svaka je obično dio neke zajednice, koju obično potpomažu pripadnici određene kategorije.“ (Goffman 2009: 22). Podjelom zajedničkih iskustava ruši se socijalna distanca između njih i mogu se nazvati članom jedne grupe. Dobivaju osjećaj pripadnosti, vrstu zajedništva i percepciju bliskosti sa drugim ljudskim bićem. To je prvi korak ka stvaranju društvene strukture stratificirane na temelju stigma, etiketa i

kategorija. U takvoj vrsti društvenih odnosa, Goffman (2009) ističe kako je osoba lojalna i autentična, ako se priklanja grupi, a ako se okrene od nje, onda je kukavica. Slijedeći način razmišljanja svoje grupe koju je toliko priželjkivala u razdoblju društvene izoliranosti, stigmatizirana osoba će u budućnosti promicati vrijednosti koje su za njenu grupu poželjne, govoriti jezikom njenih članova i ponašati se kao jedan od njih. Opisani preduvjeti i faktori utjecaja na kreiranje ove vrste društvenih odnosa ključni su za razumijevanje ovog rada – pružajući mu oslonac kada su u pitanju društveni odnosi učenika osnovnih škola stvoreni na temelju ocjena.

Dakle, uloga evaluacije u obrazovanju, naročito u osnovnim školama kao prvim formalno organiziranim odgojnim ustanovama evaluacijskog karaktera, neosporno je važna. Uz sve spomenute čimbenike kojima oblikuje i utječe na pojedinca u različitim aspektima, od velikog je značaja spomenuti i posljedice procesa koji se odvijaju u njenom djelokrugu. Provodeći najviše vremena svoje mlade životne dobi u školama i ostalim odgojno-obrazovnim ustanovama, koncept razmišljanja učenika uvjetovan je onim definicijama koje ga od početka usmjeravaju ka obliku ponašanja odgovarajućem baš „toj“ situaciji. Ne izlazeći iz okvira nametnutih pravila, prilagođava se kontekstu situacije ovisno o onome što se od njega očekuje – a očekivanja su postavljena u skladu s etiketama. Pierre Bourdieu osvjetlio je taj problem baveći se sociološkim aspektima kulture, prvi puta objavljeno 1979. godine u knjizi „Distinkcija“. Provokativno za mnoge, Bourdieu se o diplomama kao postignućima u obrazovanju izražava kao o simbolima. Diploma za njega predstavlja simbol moći i statusa, ali ne pravi odraz nečijega znanja i kulturne inteligencije. Njima se kasnije, tijekom života, trguje – one predstavljaju simbolički kapital u kulturno etabliranom društvu. „Taj se učinak provodi u svim fazama obrazovanja kroz manipulaciju težnji i zahtjeva – ili bolje reći slike i samopoštovanja – koju provodi školski sustav usmjeravajući učenike prema prestižnim ili obezvrijeđenim položajima koji uključuju ili isključuju legitimnu praksu: učinak onoga što autori koji pišu na engleskom jeziku zovu *allocation*, tj. razvrstavanje u jednu sekciju, jednu disciplinu...jednu ustanovu, poglavito se vrši preko društvene slike razmatranog položaja i budućnosti koja je tu objektivno upisana i kojoj pripadaju, na prvom mjestu, određeni pothvat kulturne akumulacije i određena slika kulturnog ispunjenja“ (Bourdieu 2011: 25). Dakle, uloga je osnovne škole znatno šira od puke izobrazbe i socijalizacije djece. Kako Bourdieu to naziva, riječ je o „prešutnom zahtjevu“ koji se pojedincu nameće u toj

instituciji od profesora i strane vršnjaka i sam je svojom pojavom vezan uz društveni status i odnose na kojima on počiva. U tom kontekstu, o školi se može govoriti kao tvornici u kojoj se proizvode etikete, kategorije, pa možemo ih nazvati i „razredima“ što i doslovno jesu. Pojedince se svrstava u skupine, oni zarađuju određene vrste kapitala (onu evaluacijsku) kojima se služe u daljnjem obrazovanju, ali i širem području društvenog života. Zato se o školskoj ustanovi govori kao onoj koja nameće kulturne prakse, koje nužno ne zahtijeva, ali koje pripadaju atributima statusno povezanim s položajima koje dodjeljuje, naslovima koje daje i samim time i društvenim položajima kojima pristupamo uz pomoć tih naslova. Marcel Proust u jednom je od svojih djela napisao: „lijepom se smatra nabrana tkanina glumice ili haljina žene iz visokog društva (...) ne zato što je tkanina lijepa, nego zato što je to tkanina koju je oslikao Moreau ili opisao Balzac“⁴. Najvjernije prikazano kroz misao književnika te predstavlja nit vodilju ovog rada.

Metodologija

Osnovni cilj istraživanja/projekta jest otkriti utječu li ocjene na kreiranje društvenih odnosa među učenicima osnovnih škola. Kako se u ovoj fazi istraživanja provjerava instrument, fokus se stavlja na ispitivanje metrijskih karakteristika testa, kao i određenih podataka koji će usmjeriti daljnje istraživanje planirano na većem uzorku. Naime, kreiranje društvenih odnosa kod učenika osnovnih škola popraćeno je nizom procesa ključnih za određivanje smjera daljnjeg razvitka ličnosti pojedinca. U radu se istražuje odnos učenika prema ocjenama obzirom na njihove sociodemografske karakteristike. U obzir su uzeti spol, dob, razred te pohađanje vrtića prije osnovnoškolskog obrazovanja. Slijedeći taj koncept, istražuje se kako su ocjene i navedene karakteristike učenika povezani sa stupnjem njegove popularnosti, odnosno strukturom društveno uspostavljenih veza i statusom u školi, kao i sa situacijskim okvirima koji su u prošlosti odredili ponašanje učenika (pohađanje vrtića). Nedostaci ovog istraživanja nalaze se u malom broju ispitanika te izostanku određenih dobno mjerljivih skupina koje bi služile reprezentativnosti samoga uzorka. Sociološka relevantnost teme proizlazi iz pronalaženja

---

⁴ M. Proust, *Pastiches et mélanges*, Pariz, Gallimard, 1947., str.173.

odnosa učenika prema ocjenama, te načinima na koje oni utječu na interakcijske procese i cjelokupnu socijalizaciju.

Varijable korištene prilikom istraživanja podijeljene su u pet tematskih blokova, a za cilj su imale sljedeće: ispitati kakvi su bili dosadašnji uspjesi učenika u obrazovanju i njihove osobne stavove o ocjenama (prvi tematski blok); utvrditi percepciju učenika jednih o drugima na temelju ocjena i njihov utjecaj na interakcijske odnose (drugi tematski blok); ispitati osobne stavove učenika o samima sebi i drugima u okruženju učionice (treći tematski blok); ispitati stavove učenika o učiteljima/profesorima, njihovom načinu rada te emocionalnoj angažiranosti u okviru učionice (četvrti tematski blok); utvrditi sociodemografska obilježja ispitanika (peti tematski blok). Kroz prva četiri tematska bloka pitanja su bila konstruirana ordinalnim ljestvicama kako bi se odgovori kategorizirali na osnovu spomenutih zajedničkih karakteristika. Ispitanici su na Likertovoj skali imali mogućnost odabira jednog od ponuđenih pet odgovora: 1 (uopće se ne slažem), 2 (ne slažem se), 3 (niti se slažem niti se ne slažem), 4 (slažem se) i 5 (u potpunosti se slažem) ili 1 (nikad), 2 (rijetko), 3 (ponekad), 4 (često) i 5 (uvijek). U posljednjem, petom tematskom bloku, pitanja su konstruirana nominalnim ljestvicama zahtijevajući odgovore o sociodemografskim obilježjima na temelju međusobno isključivih i sveobuhvatnih kategorija.

U ovom pilot istraživanju, opće istraživačko pitanje glasi: kako su ocjene i navedene karakteristike učenika povezani sa stupnjem njegove popularnosti, odnosno strukturom društveno uspostavljenih veza i statusom u školi? Iz toga proizlaze dvije hipoteze koje su se istraživanjem željele provjeriti; H1: Učenici se grupiraju u odnosu na ocjene, H2: Prosjek ocjena utječe na interakcijske procese.

Cilj je bio utvrditi percepciju pojedinca o sebi i drugima na temelju ocjena te izmjeriti njihov utjecaj na interakcijske odnose. Isto tako, cilj je bio istražiti osobne stavove pojedinca o učiteljima/profesorima i njihovom načinu rada. Istraživanje se provodilo nad učenicima osnovne škole u dobi od jedanaest (11) do petnaest (15) godina čime se nastojala utvrditi razlika u stavovima na temelju dobi kao faktora utjecaja. Ispitanici su polaznici osnovne škole sa područja Grada Zagreba, a dobiveni rezultati se, obzirom na nedostatke uzorka, neće koristiti u svrhu generaliziranja. Obzirom na razlike u dobi, svrha istraživanja bila je usmjerena svim polaznicima osnovne škole, a ne jednoj specifičnoj

skupini. Istraživanje je posebno usmjereno na ispitivanje povezanosti ocjena i sociodemografskih karakteristika učenika sa strukturom društvenih odnosa u učionici, ne baveći se općim stanjem u školi. Shodno tome, jedinicu analize istraživanja predstavlja pojedinac i njegovi stavovi o ocjenama na temelju kojih vrednuje sebe i druge u pripadajućoj skupini.

Ispitanici na kojima je istraživanje provedeno izabrani su slučajnim odabirom, a uzorak je stratificiran na temelju dobi i razreda. Dobiven je disproporcionalnom metodom, a sastoji se od 75 ispitanika. Shodno njegovoj veličini, treba napomenuti da su dobiveni preliminarni rezultati za svrhu imali ispitivanje metrijskih karakteristika testa, a ne donošenje zaključaka prenosivih na cijelu populaciju.

Metoda korištena za prikupljanje podataka bila je anketa, dakle podaci su se pismeno prikupili uz pomoć upitnika. Nakon analize literature korištene za pisanje ovog rada, upitnik je sastavljen samostalno od strane istraživača. U popratnom pismu ispitanicima je objašnjena svrha istraživanja, navedeno je vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika te im je zahvaljeno na sudjelovanju. Također su im dane kratke upute za ispunjavanje i naglašena je anonimnost i povjerljivost podataka.

Mjerni instrument korišten za prikupljanje informacija u svrhu ovog istraživanja bio je upitnik sastavljen od 37 varijabli. Pitanja su u prva četiri tematska bloka zatvorenog tipa davala ispitanicima mogućnost odgovora uz pomoć Likertove ljestvice, dok su u posljednjem tematskom bloku pitanja bila otvorenog tipa zahtijevajući od ispitanika odgovore vlastitim riječima o njihovim sociodemografskim obilježjima. Prilikom samostalne izrade upitnika, u obzir su uzeta unaprijed definirana i standardizirana pravila shodno prvotnom cilju istraživanja, a to je ispitivanje metrijskih obilježja testa – pouzdanosti i valjanosti.

Nedostaci istraživačkog projekta su malen broj ispitanika te izostanak određenih dobno mjerljivih skupina koji bi u bitnome pridonijeli reprezentativnosti uzorka, a shodno tome i mogućnosti generalizacije dobivenih rezultata na populaciju. Još jednom valja naglasiti kako je cilj bio ispitati metrijske karakteristike testa u svrhu daljnjeg provođenja istraživanja na većem, raznolikijem i sveobuhvatnijem uzorku kako bi dobiveni rezultati, vjerodostojni i pouzdani, valjano reflektirali stvarnu sliku populacije.

Rezultati

Metrijske karakteristike testa

Kako bismo potvrdili da test zadovoljava metrijske karakteristike, kroz statističku obradu podataka uz pomoć Cronbachove alfe (koeficijenta pouzdanosti) zaključili smo kako iz korištenog instrumenta treba izbaciti sljedeće varijable: „Ne zanima me što drugi misle o meni.“; „Važnije mi je da imam prijatelje s kojima se zabavljam nego da postížem dobre rezultate u školi.“; „Koji je Vaš najdraži predmet?“. Shodno tome, u daljnjem se istraživanju navedene varijable neće koristiti u svrhu ispitivanja mišljenja i stavova ispitanika kako bi se povećala razina pouzdanosti mjernih ljestvica, odnosno instrument se pokazao valjanim za mjerenje stavova i mišljenja ispitanika.

Tablica 4.1.1. Cronbachova Alpha

Cronbach's Alpha	N of Items
,713	30

Korelacije

U nastavku prikazana korelacijska analiza tj. *Pearsonov koeficijent korelacije* potvrđuje određene logičke karakteristike mjernog instrumenta. U tom smislu, korelacijska analiza također je jedno od sredstava potvrde kvalitete instrumenta. Isto tako, korelacijska analiza predstavljena u ovom odlomku može služiti kao koristan orijentir za buduće istraživanje, s obzirom na određene statistički značajne korelacije.

Obradom podataka, dobiveni rezultati (tablica 4.2.1) pokazuju kako postoji statistički značajna dobra povezanost između varijable „Volim dobivati dobre ocjene jer se onda svi žele družiti sa mnom“ i varijable „Bojim se dobiti lošu ocjenu da ne bih izgubio/izgubila svoje prijatelje“ ($r=0,496$).

Tablica 4.2.1.

		Bojim se dobiti lošu ocjenu da ne bih izgubio/izgubila svoje prijatelje	
Pearson's r	Volim dobivati dobre ocjene jer se onda svi žele družiti sa mnom	Pearson Correlation	,496**
		Sig. (2-tailed)	,000
		N	75

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Statistički značajna korelacija (tablica 4.2.2) postoji između varijabli „Najčešće se družim sa učenicima koji su u školi jednako uspješni kao i ja“ i „Smatram da su učenici koji imaju bolje rezultate u školi bolje društvo za mene nego oni koji imaju loše rezultate“ ($r=0,458$).

Tablica 4.2.2.

			Smatram da su učenici koji imaju bolje rezultate u školi bolje društvo za mene nego oni koji imaju loše rezultate
Pearson's r	Najčešće se družim sa učenicima koji su u školi jednako uspješni kao i ja	Pearson Correlation	,458**
		Sig. (2-tailed)	,000
		N	74

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Vrlo je važno istaknuti kako je pokazana statistički značajna dobra korelacija između sljedećih varijabli (tablica 4.2.3): „Učenici koji postižu bolje uspjehe uvijek izruguju učenike koji postižu lošije uspjehe“ te „Učitelji/profesori nepravedni su prema učenicima sa slabijim ocjenama“ ($r=0,430$).

Tablica 4.2.3.

			Učitelji/profesori nepravedni su prema učenicima sa slabijim ocjenama
Pearson's r	Učenici koji postižu bolje uspjehe uvijek izruguju učenike koji postižu lošije uspjehe	Pearson Correlation	,430**
		Sig. (2-tailed)	,000
		N	75

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

U tablici 4.2.4. prikazana je značajna negativna povezanost između varijabli „Jeste li ikada doživjeli vrijeđanje ili izrugivanje od strane drugih učenika u školi?“ i „Učenici sa slabijim rezultatima u školi koriste ružne riječi za učenike sa boljim rezultatima“ ($r= -0,480$).

Tablica 4.2.4.

			Učenici sa slabijim rezultatima u školi koriste ružne riječi za učenike sa boljim rezultatima
Pearson's r	Jeste li ikada doživjeli vrijeđanje ili izrugivanje od strane drugih učenika u školi?	Pearson Correlation	-,480**
		Sig. (2-tailed)	,000
		N	75

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

U tablici 4.2.5. vidljivo je kako postoji statistički značajna dobra povezanost između varijable „Učitelji/profesori popuštaju učenicima sa boljim ocjenama“ i varijable „Učitelji/profesori ljepše se ponašaju prema učenicima sa boljim rezultatima“ ($r=0,547$).

Tablica 4.2.5.

			Učitelji/profesori ljepše se ponašaju prema učenicima sa boljim rezultatima
Pearson's r	Učitelji/profesori popuštaju učenicima sa boljim ocjenama	Pearson Correlation	,547**
		Sig. (2-tailed)	,000
		N	75

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Pokazana je i statistički značajna korelacija (tablica 4.2.6.) među sljedećim varijablama: „Učitelji/profesori nepravedni su prema učenicima sa slabijim ocjenama“ i „Učitelji/profesori nemaju dovoljno razumijevanja za učenike sa lošijim rezultatima“ ($r=0,485$).

Tablica 4.2.6.

			Učitelji/profesori nemaju dovoljno razumijevanja za učenike sa lošijim rezultatima
Pearson's r	Učitelji/profesori nepravedni su prema učenicima sa slabijim ocjenama	Pearson Correlation	,485**
		Sig. (2-tailed)	,000
		N	75

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

ANOVA test

Analizom varijance ispitano je postoji li statistički značajna razlika među varijablama obzirom na razred koji ispitanici pohađaju te njihovog stava o pojedinim varijablama o važnosti ocjena za njihov društveni život.

Na temelju rezultata uvidjeli smo kako postoji statistički značajna razlika među sljedećim varijablama:

„Razred“ i „Značenje ocjena“ (tablica 4.3.1.). LSD Post Hoc testom utvrđene su statistički značajne razlike u značajnosti ocjena s u odnosu na niže razrede osnovne škole. Postoji statistički značajna razlika u značenju ocjena u četvrtom razredu i sedmom/osmom razredu osnovne škole (tablica 4.3.2).

Tablica 4.3.1.

ANOVA					
Značenje ocjena	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	10,181	4	2,545	2,528	,048
Within Groups	70,485	70	1,007		
Total	80,667	74			

Tablica 4.3.2.

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: Značenje ocjena						
LSD						
(I) Razred	(J) Razred	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
4	5	-,313	,435	,474	-1,18	,55
	6	,371	,350	,292	-,33	1,07
	7	,712	,361	,052	-,01	1,43
	8	,734*	,340	,035	,05	1,41

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

„Razred“ i „Smatram da su učenici koji imaju bolje rezultate u školi bolje društvo za mene nego oni koji imaju loše rezultate“; (tablica 4.3.3.)

Tablica 4.3.3.

ANOVA					
Smatram da su učenici koji imaju bolje rezultate u školi bolje društvo za mene nego oni koji imaju loše rezultate.					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	16,207	4	4,052	3,226	,017
Within Groups	86,658	69	1,256		
Total	102,865	73			

Post hoc LSD testom utvrđeno je da statistički značajna razlika postoji između kategorija 4. razreda u odnosu na 5.,6. i 8. razred. Drugim riječima mišljenje o učenicima koji imaju bolje rezultate u školi kao boljem društvu za pojedince, razlikuje se u odnosu na razred koji učenici pohađaju.

Tablica 4.3.4.

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: Smatram da su učenici koji imaju bolje rezultate u školi bolje društvo za mene nego oni koji imaju loše rezultate.						
LSD						
(I) Razred	(J) Razred	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
	5	-1,375*	,485	,006	-2,34	-,41
4	6	-1,188*	,396	,004	-1,98	-,40
	7	-,508	,403	,211	-1,31	,30
	8	-,849*	,380	,029	-1,61	-,09

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

„Razred“ i „Kada me netko pita za pomoć, uvijek rado pomognem“ (tablica 4.3.5.) Postoji statistički značajna razlika u aritmetičkim sredinama u tvrdnji „Kada me netko pita za pomoć, uvijek rado pomognem“ u odnosu na kategoriju razreda koji ispitanik pohađa.

Tablica 4.3.5.

ANOVA					
Kada me netko pita za pomoć, uvijek rado pomognem.					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	12,315	4	3,079	6,204	,000
Within Groups	34,239	69	,496		
Total	46,554	73			

LSD Post Hoc testom utvrđeno je kako statistički značajna razlika s obzirom na varijablu "Kada me netko pita za pomoć, uvijek rado pomognem." postoji u odnosu 7. razreda i svih ostalih razreda unutar uzorka (4.,5.,6.,8.).

Tablica 4.3.6.

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: Kada me netko pita za pomoć, uvijek rado pomognem.						
LSD						
(I) Razred	(J) Razred	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
7	4	-1,000*	,257	,000	-1,51	-,49
	5	-,775*	,308	,014	-1,39	-,16
	6	-1,165*	,250	,000	-1,66	-,67
	8	-,716*	,243	,004	-1,20	-,23

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Rasprava

Ispitivanjem i provjerom metrijskih karakteristika testa uz pomoć Cronbachove alfe, na temelju preliminarnih rezultata, došli smo do zaključka kako se u daljnjem provođenju istraživanja neće koristiti sljedeće varijable: „Ne zanima me što drugi misle o meni.“, „Važnije mi je da imam prijatelje s kojima se zabavljam nego da postížem dobre rezultate u školi.“ te „Koji je Vaš najdraži predmet?“. Ispitavši osjetljivost i primjerenost upitnika, izbacivanjem navedenih varijabli, podignuta je razina pouzdanosti i valjanosti instrumenta (tablica 4.1.1.).

Korelacijska analiza provedena s ciljem ispitivanja međuzavisnosti varijabli potvrdila je kvalitetu instrumenta. Kao što je prikazano u Tablici 4.2.1. i Tablici 4.2.2., statistički značajna povezanost između navedenih varijabli potvrđuje naše pretpostavke (hipoteze) kako se percepcija učenika o samome sebi i ostalim učenicima kreira na temelju ocjena iz čega je vidljiv njihov direktan utjecaj na interakcijske procese. Potvrđeno je kako ocjene određuju stupanj popularnosti učenika, a samim time i njegov status u školi. Na temelju statusa, učenici vrednuju sebe i svoje vršnjake, a krajnji rezultat takvog procesa evaluacije je grupiranje na temelju ocjena. Shodno tome, prosjek ocjena u bitnome određuje kreiranje i razvitak interakcijskih odnosa unutar škole. Izvedeni zaključci svoje uporište pronalaze u Bourdieuovoj (1979) teoriji simboličkog kapitala i njegove razmjene prilikom koje isti ostvaruje svoju vrijednost. Tek u svojoj uporabi, ocjene u kontekstu

simboličkog kapitala poprimaju ulogu definiranja statusa i položaja na temelju kojeg se kreira hijerarhija u pripadajućoj zajednici. Nadalje, objašnjenje grupiranja učenika na temelju ocjena pronalazimo u Goffmanovom (2009) konceptu stigme koji detaljno opisuje kako su stigmatizirane osobe, zbog potrebe za pripadanjem i straha od izoliranosti, sklone grupiranju sa sebi sličnim jedinkama, onima s istom etiketom koja ih dijeli od ostatka zajednice. Tablica 4.2.3. pokazuje statistički značajnu dobru povezanost između varijabli kojima se nastojalo ispitati pojedinačno vrednovanje drugih učenika i učitelja/profesora na temelju ocjena kao etiketa. Povezanost između varijabli direktno nas upućuje na Beckerovu (2011) interakcionističku teoriju kojom objašnjava proces proizvodnje etiketa kao kolektivnu djelatnost u kojoj su glavni akteri oni koji posjeduju najveću moć a samim time i autoritet – na istraživanom području to su učitelji/profesori. Statistički značajna negativna korelacija ($r = -0,480$) je pokazana između varijabli „Jeste li ikada doživjeli vrijeđanje ili izrugivanje od strane drugih učenika u školi?“ i „Učenici sa slabijim rezultatima u školi koriste ružne riječi za učenike sa boljim rezultatima“, što je vidljivo u Tablici 4.2.4. Obzirom da se radi o negativnoj korelaciji, valja spomenuti kako rastom vrijednosti jedne varijable, pada vrijednost druge – što je konkretno na ovom primjeru, obzirom na ciljeve projekta, relevantan podatak za istraživanje. U rezultate su uvrštene i Tablica 4.2.5. i Tablica 4.2.6. koje prikazuju dobivene podatke analize povezanosti među varijablama koje se tiču djelovanja učitelja/profesora prema pojedincu shodno njegovoj etiketi. Iz tog razloga, neosporna je relevantnost rezultata koji reflektiraju srž Bourdieuove (1979) kulturne aporijacije kao objektivnog zahtjeva za dodjeljivanje naslova na temelju kojih se ostvaruju određena prava i dužnosti. Shodno tome, školska se institucija karakterizira kao krucijalna za nametanje statusnog položaja pojedinca u skladu s kojim će djelovati u budućnosti, i to u svim sferama društvenog života. Iako su navedeni podaci preliminarne prirode, dokazan je logički slijed varijabli što upućuje na opravdanost donošenja zaključaka na temelju rezultata koji su dobiveni upravo ovim instrumentom.

Kako je već rečeno, analizom varijance željelo se ispitati postoji li statistički značajna razlika među varijablama obzirom na razred koji ispitanici pohađaju, odnosno njihovu dob te njihovog stava o pojedinim varijablama o važnosti ocjena za njihov društveni život.

Na temelju rezultata uvidjeli smo kako postoji statistički značajna razlika među sljedećim varijablama: „Razred“ i „Značenje ocjena“ (tablica 4.3.1.), „Razred“ i „Smatram da su učenici koji imaju bolje rezultate u školi bolje društvo za mene nego oni koji imaju loše rezultate“ (tablica 4.3.3.) te „Razred“ i „Kada me netko pita za pomoć, uvijek rado pomognem“ (tablica 4.3.5.). Razlike ukazuju na pojavu individualnosti kod pojedinca, koja je temporalno uvjetovana i usmjerena, obzirom na skorašnji upis u srednju školu i povećanu kompeticiju među vršnjacima, što rezultira blagom dehumanizacijom odnosa. Nadalje, dobiveni rezultati ukazuju na činjenicu kako je proces proizvodnje etiketa prostorno i vremenski uokviren što Becker sa ostalim interakcionistima (2011) objašnjava kroz definiranje devijantnosti kao kolektivne djelatnosti koja se tiče prošlih, sadašnjih, ali i budućih radnji. Na temelju tako uspostavljene definicije, koja ubrzo postaje normatiziran alat te zajednice, stvorena je kategorija sa pripadajućim članovima koji svojim karakteristikama odgovaraju njenom „opisanom“ tipu. Svi ostali članovi služe se tim alatom i slijede ta pravila kolektivno djelujući, imajući na umu što su drugi dosad napravili, što trenutno rade, ili što će možda raditi u budućnosti. Pojedinač pokušava uskladiti vlastito djelovanje prema djelovanju ostalih i načinu na koji očekuje da će ostali djelovati (Becker 2011: 102). Stavljajući naglasak na trenutnu situaciju, Collins (2004) također naglašava temporalni faktor utjecaja na djelovanje pojedinca u kontekstu metodološkog situacionizma. Prema njegovom tumačenju, situacija definira daljnje djelovanje pojedinca koji je bitno ograničen strukturom situacije u kojoj se nalazi. Situacijski okviri jednom uspostavljeni usmjeravaju kolektivno djelovanje. Dakle, poimanje ocjena koje su zapravo alat za uspostavu daljnjih obrazaca situacije, nije isto kod učenika 4. ili 5. razreda kao i kod učenika 7. ili 8. razreda. Dok se kod učenika 4. razreda, koji su u dobi od 10 godina, tek definira situacija kao devijantna ili osoba kao etiketirana, učenici 8. razreda, u dobi od 14 godina, već su preuzeli uloge proizvođača etiketa, onih koji situaciju definiraju kao devijantnu. Osim što nam rezultati ukazuju na opravdanost te tvrdnje, potkrepljena je i Goffmanovim (2009) prikazom djelovanja stigmatizirane osobe. Društveni identitet osobe nameće osjećaj srama njenom osobnom identitetu zbog stigme kojom je obilježena. U tom trenutku, osim što je osoba u konfliktu sama sa sobom, želi se i obraniti pa s vremenom prihvaća standarde nametnute od šireg društva. Ti standardi ju navode da „intimno saživi“ sa onime što drugi vide kao neuspjeh. Vremenom traži „sebi slične“ i stječe osjećaj pripadnosti kojim se briše ona socijalna

distanca i neukorijenjenost. Slijedeći način razmišljanja svoje grupe koju je toliko priželjkivala u razdoblju društvene izoliranosti, stigmatizirana osoba će u budućnosti promicati vrijednosti koje su za njenu grupu poželjne, govoriti jezikom njenih članova i ponašati se kao jedan od njih (Goffman 2009). Dakle, kategorija razreda se kao sociodemografska karakteristika ispitanika, u ovom pilot istraživanju pokazala kao vjerodostojni indikator dobivenih rezultata.

Zaključak

Krenuvši s provođenjem ovog istraživanja orijentacijske prirode, cilj je bio ispitati kakvo značenje učenici pridaju ocjenama u okviru vrednovanja samih sebe, svojih vršnjaka i učitelja/profesora. U tom su se kontekstu ocjene proučavale kao faktori utjecaja na kreiranje društvenih odnosa te na izgradnju ličnosti pojedinca i smjer njenog daljnjeg razvitka. Tema se problematizirala razradom teorijskih koncepata Bourdieuovog simboličkog kapitala, Beckerovog etiketiranja i Goffmanove stigme u okvirima pedagoških aspekata evaluacije. Konkretno, osnovna pitanja rada bila su: na koji se način tvore grupe unutar razreda na temelju ocjena; tvore li se one uopće pod ovim uvjetima i zašto? Jesu li ocjene jedan od bitnih faktora za određivanje socijalnih odnosa u školi? Proučavajući ocjene kao indikatore nečijeg uspjeha, sukladno dobivenim rezultatima, zaključeno je kako one osim evaluacijske uloge, imaju i onu strukturalnu. Ocjene kao etikete služe za kreiranje društvene stratifikacije unutar škola, kao odgojno-obrazovnih ustanova, ali i šire u društvenom životu sačinjenim od mnoštva polja djelovanja. U mikro prostoru škole, ocjene postaju pokazatelj osobne moći, ključan čimbenik u stvaranju društvenog i osobnog identiteta te statusa. Ovim se radom prikazuje i važnost ocjena ne ograničavajući njihov učinak prostorno, jer su se kao simbolički kapital unutar osnovnoškolskog obrazovanja pokazale neupitnim faktorom stvaranja određenih tipova interakcijskih odnosa te uspostavljanja hijerarhije – društvene raslojenosti. Relevantnost tematike proizlazi iz dobivenih rezultata koji potvrđuju pretpostavke temeljene na spomenutim teorijama. Uspjesi ostvareni u osnovnim školama kroz proces etiketiranja dovode do stvaranja društvene strukture koja rezultira socijalnim nejednakostima. Njihovim se temeljem dodjeljuju naslovi, statusni položaji i moć, a shodno tome i pozicija u društvenoj, vremenski i prostorno neograničenoj, strukturi. Osim dobivenih rezultata

koji su u ovom projektu preliminarne prirode, cilj je bio ispitati metrijske karakteristike testa u svrhu provođenja daljnjeg istraživanja. Nakon ovog projekta, instrument istraživanja bit će izmijenjen s ciljem povećanja razine pouzdanosti i valjanosti, a uzorak će biti veći i stratificiraniji kako bi se osigurala reprezentativnost u odnosu na populaciju proučavanja. Uzevši u obzir dobivene rezultate i donesene zaključke te uvidjevši nedostatke ovog projekta, u daljnjem će radu fokus biti stavljen na rješavanje istih te nadopunjavanje već postojećih saznanja.

Ograničenja istraživanja

Nedostaci istraživačkog projekta su malen broj ispitanika te izostanak određenih dobno mjerljivih skupina koji bi u bitnome pridonijeli reprezentativnosti uzorka, a shodno tome i mogućnosti generalizacije dobivenih rezultata na populaciju. Još jednom valja naglasiti kako je cilj bio ispitati metrijske karakteristike testa, a baveći se ovom problematikom u budućnosti, u svrhu daljnjeg provođenja istraživanja na većem i stratificiranijem uzorku, koristit će se izmijenjeni instrument kako bi dobiveni rezultati, vjerodostojni i pouzdani, valjano reflektirali stvarnu sliku populacije proučavanja.

Literatura

1. Bakarčić, S. i Brdar, I. (2006): Suočavanje s neuspjehom u školi: koliko su važni emocionalna kompetentnost, osobine ličnosti i ciljna orijentacija u učenju? Psiholgijske teme, Vol. 15, No. 1, 129-150
2. Becker, H. (2011[1963]): Preispitivanje teorije etiketiranja. Amalgam, 5: 99-119
3. Bourdieu, P. (2011[1979]): Distinkcija: Društvena kritika suđenja. Nakladnik: Izdanja Antibarbarus
4. Collins, R. (2004): Interaction Ritual Chains. Princeton, N.J.: Princeton University Press
5. Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (1995): Utjecaj bračnog emocionalnog sklada roditelja na školski uspjeh i ponašanje djece. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 4, No. 4-5 (18-19), 627-639
6. Durkheim, E. (1972[1893]): O podeli društvenog rada. Beograd: Prosveta
7. Fanuko, N. (2002): Teorija strukturacije i ideologija: neke nerazriješene poteškoće Giddensove teorije. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 13, No. 1-2 (69-70), 195-217
8. First-Dilić, R. (1974): Socijalizacija u obitelji i slobodno vrijeme. Revija za sociologiju, Vol. 4, No. 2-3, 3-14
9. Giddens, A. (2007[1986]): Sociologija. Zagreb: Nakladni zavod Globus
10. Goffman, E. (2009[1963]): Stigma - Zabeleške o ophođenju sa narušenim identitetom. Novi Sad: Mediterran Publishing
11. Matijević, M. (2005): Evaluacija u odgoju i obrazovanju. Pedagogijska istraživanja, 2 (2): 279-298
12. Mead, G. H. (2003[1934]): Um, osoba i društvo. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk. Hrvatsko sociološko društvo
13. Novak-Milić, J. i Barbaroša-Šikić, M. (2008): Različiti sustavi ocjenjivanja i usporedne ljestvice. Lahor – 6: Članci i rasprave: 198-209
14. Proust, M. (1947): Pastiches et mélanges. Pariz: Gallimard

Abstract

The paper sought to explore the attitudes that students have on grades in the context of evaluating themselves, their peers and teachers/professors. With that purpose, the ratings were studied as factors influencing the creation of social relations and on the development of an individual's personality and the direction of its further development. The theme was problematized by the elaboration of theoretical concepts of symbolic capital, labeling and stigma within the pedagogical aspects of evaluation. An exploratory nature study was carried out with the aim of checking the instrument, so the focus was placed on testing the metric characteristics of the test, as well as certain data that would direct further research planned on a larger sample. The survey was carried out over the students of primary school at the age of eleven (11) to fifteen (15) years , which sought to determine the differences in attitudes based on age as a factor of influence. The subjects were students of primary schools in the city of Zagreb, were chosen at random, and the sample was stratified on the basis of age and class. It is obtained disproportionately and consists of 75 respondents. The method used to collect the data was a survey, so the data was collected in writing with the help of a questionnaire. Statistical data processing methods examined the susceptibility and appropriateness of the questionnaire, and after the analysis it was decided how the instrument would be modified in order to raise its reliability and validity in further exploring the problem. By studying this phenomenon, it is concluded that grades in school as evaluation and structural factors undoubtedly important for the individual and his further actions. By showing the key factor in creating interaction relationships and creating hierarchy, they have a major influence on the individual's personality, and thus on the overall social structure.

Key words: students, grades, social relations, symbolic capital, labeling, stigma, questionnaire, hierarchy, social structure